

Реферат на тему: "Біографія і творчість Еразма Роттердамського"

Еразм Роттердамський

Реферат на тему:

"Біографія і творчість

Еразма Роттердамського"

Визначний гуманіст епохи Відродження, письменник і вчений, Еразм Роттердамський (справжнє ім'я і прізвище — Герхард Герхардс) народився 28 жовтня 1466 або, за іншими даними, — 1469 р. в Роттердамі (звідси його літературний псевдонім Роттердамський) в бюргерській сім'ї. Передчасно осиротілий хлопчина змушений був самотужки торувати собі дорогу в житті. Освіту здобув у Гауді, Девентері і Герценборі (Голландія), згодом у Паризькому університеті (1495-1499).

В молодості кілька років (1488-1493) провів у монастирі, де захоплено студіював твори античних авторів. Перебування серед ченців породило в ньому відразу до середньовічної схоластики й церковщини. Внаслідок різних обставин він змушений був часто міняти місце проживання. Жив у Нідерландах, Франції, Англії, де подружив з англійськими гуманістами Дж. Колетом, Т. Мором і Дж. Фішером, в Італії (в Туріні одержав ступінь доктора богослов'я), в Німеччині та в Швейцарії. З 1513 р. жив переважно в швейцарському місті Базелі; тут заприятелював з відомим тоді книговидавцем Й. Фробеном.

Славетного вченого й письменника, бажаючи схилити його на свій бік, запрошували до себе тогочасні монархи Європи: Генріх VIII, король англійський, Франціск I, король Франції, Фердинанд I, імператор австрійський, Зигмунт I, польський король, Ернст, герцог баварський, Леон X, папа римський. Але всім їм Еразм відмовив, бо не хотів продавати себе будь-кому, здобувати матеріальну забезпеченість за рахунок втрати духовної незалежності. Вже на схилі віку, в 1535 р., він відмовився прийняти від нового папи, Павла III, кардинальську мантию.

Зворушливу сторінку біографії Еразма становить його довготривала і щира дружба з Томасом Мором, видатним англійським мислителем і державним діячем (деякий час той був лорд-канцлером), центральною фігурою в гуманістичному русі Англії першої третини XVI ст., автором уславленої "Утопії". Єднали їх духовна близькість, любов до античної культури й літератури, ідейна боротьба проти католицького догматизму та схоластики, співзвучність релігійно-етичних і політичних поглядів, мрії про справедливу перебудову суспільства на основі гуманістичних ідеалів. "Прямо-таки народжений і створений він для дружби... Хто шукає досконалого зразка справжньої дружби, не знайде кращого, ніж Мор..." _ тепло висловлювався про свого друга Еразм. Стараннями нідерландського гуманіста вийшов у світ у грудні 1516 р. філософсько-політичний твір Мора "Утопія". Еразм турбувався і про наступні видання цього твору.

До глибини душі вразила Еразма страшна звістка про те, що 6 липня 1535 р. його друга в Лондоні несправедливо обвинувачено в державній зраді і страчено. У невимовній скорботі сивоголовий вже і слабосилий Еразм сказав: "У мене таке відчуття, немовби я сам страчений разом з ним". Лише на рік пережив свого колегу Еразм: помер він 12 липня 1536 р. в Базелі.

Еразм Роттердамський був одним з найосвіченіших і найталановитіших діячів епохи Відродження на півночі Європи, вождем гуманістів [3] початку XVI ст.; довгий час займав провідне становище в європейському науковому та літературному світі. З його думкою рахувались передові люди його часу, з ним ішли нога в ногу ті, хто боровся з марновірством середньовіччя, тупим фанатизмом, мракобіссям, святенництвом, неучтвом схоластів, забобонами, хто прокладав шлях прогресові, освіті, правді. Вважаючи розум людини в боротьбі з усім відсталим за найбільш ефективну зброю, Еразм став попередником просвітителів XVIII ст.

Літературна й наукова спадщина гуманіста величезна за своїм обсягом, різноманітна тематично й жанрово. В її складі: "Адагії" — збірник латинських прислів'їв та сентенцій, перша книжка, яка принесла Еразмові гучну славу, "Алофтегмата" — збірник висловів знаменитих людей античності, твори на морально-виховні, морально-філософські, педагогічні, філологічні, богословські теми, твори сатиричного змісту, трактати на захист миру тощо. Окрему групу становлять переклади з давньогрецької й римської літератур. Нарешті — вельми цікаве й важливе для пізнання духовного світу та буднів Еразма і його доби листування (збереглося понад дві тисячі листів в одинадцяти томах), в якому він виступає як віртуоз епістолярного жанру не тільки епохи Відродження, а й усіх часів.

Прагнув Еразм своєю творчістю підносити людей морально, облагороджувати їх, давати їм користь, служити не одному народові, а всьому людству. Великий син Відродження так сформулював свою письменницьку місію в одному із своїх листів: "Не знаю, — писав він, — чого зможуть домогтися мій талант і мої твори, проте я наміряюсь і прагну бути корисним не лише німцям, а й французам, іспанцям, англійцям, чехам, рутенцям* і, якщо тільки зумію, навіть туркам і сарацинам". (Лист Йонасові Йодоку від 10 травня 1521 р.).

Твори Еразм писав латиною — універсальною мовою тогочасної освіченої Європи. Еразма вважали блискучим латиністом часів Відродження: його латинська мова, в основу якої покладені найкращі зразки класичної римської прози, вільна від середньовічних варваризмів і солецизмів, не була бездумною копією лексики і граматичних норм Ціцерона (таких тупих наслідувачів він висміяв в образі Нозопонуса в діалозі "Ціцероніанець"), а здатною висловлювати нові поняття й думки, увібравши в себе прикмети античних мов і мов нових, які в той час щойно формувались як літературні мови. Мовна майстерність Еразма, його ясний, логічний, дохідливий, насичений дотепом стиль — неповторне явище, яке значною мірою пояснює небуденну популярність його творчості серед сучасників і в пізніші часи.

Еразм був красномовним пропагандистом гуманістичного ідеалу людяності і

справедливості. Як і його великі сучасники Т. Мор і Ф.Рабле, він вважав, що мати Природа створила людину доброю, наділивши її благородними поривами, здатністю сіяти світле і прекрасне. Прагнення до гармонійного розвитку особистості привело цих гуманістів до переконання, що війна, велике лихо, повинна зникнути з лиця землі. Переконаним ворогом війни був Еразм. Війна, на його думку, явище протиприродне, потворне, суперечне етиці. Еразмові заклики до миру, засудження війни як злочину проти людства знайшли яскравий вираз у творі "Війна мила тим, хто її не зазнав", у трактаті "Скарга Миру", в [4] діалозі "Харон" (зі збірки "Домашні бесіди"), у сатири "Похвала Глупоті" та в багатьох листах.

У творі "Війна мила тим, хто її не зазнав" (1515) Еразм писав: "Є в світі нещастя, якого слід завжди наполегливо уникати. Треба захищатись від нього всіма засобами, відганяти його від себе з усіх сил. Цим лихом є війна. Немає воістину речі згубнішої, злочиннішої, небезпечнішої за неї. Вона наносить людям найболючіші рани. Вона проймає їх найбільшою огидою, будить в них невимовну відразу". Протиставляючи руйнівній війні переваги миру, він стверджує, що "Війна завдає стільки горя, що жодна мова, не те що моє незграбне слово, неспроможна його висловити".

Такі ж думки викладає він у славетній "Скарзі Миру" (1517). Нещадно таврує Еразм тих служителів церкви, які на словах проповідують любов до ближнього, а насправді благословляють насильство і розбій. "Як можна співставляти розбій і митру? — питає гуманіст. — Що спільного в єпископського або пастирського посоха з мечем? Як можна вітати людей з миром і водночас ввергати їх у найжорстокіші битви, розхвалювати мир на словах, а насправді ж закликати до війни? Як можна, щоб ті ж самі вуста голосно славили миролюбного Христа і вихваляли війну?"

Попри всю щирість критики війни і воячини (його деякі думки актуальні й сьогодні) Еразм, як і всі тодішні гуманісти, по-справжньому не розумів, що є причиною війн, і через те не міг вказати на реальні засоби боротьби проти воєнної небезпеки і проти самих війн. З уваги на це його твори, присвячені викриттю війни як величезного суспільного лиха, мають утопічний, абстрактний характер.

"Скарга Миру" Еразма Роттердамського започаткувала серію трактатів гуманістів XVI-XVIII ст.ст. про вічний мир, до яких належать твори чеського педагога Я.А. Коменського, англійського мислителя В.Пенна, французьких просвітителів Ш. Сен-П'єра і Ж.Ж. Руссо, німецьких філософів-просвітителів І. Канта, Й. Фіхте і Й. Гердера, російського просвітителя В. Малиновського та інших.

Багато уваги приділив Еразм критичному перегляду давньохристиянських пам'яток. І сам вважав виправлене видання грецького тексту Нового завіту і його новий латинський переклад головною працею свого життя, проте не це принесло йому світову славу, а твір, який здавався йому ським-таким, не вартим уваги. Твором цим є безсмертна сатира "Похвала Глупоті", найвідоміша в усьому доробку нідерландського гуманіста. Намір написати цю сатиру визрів у Еразма 1509 р. по дорозі з Італії в Англію, куди він вирушив на запрошення англійських друзів, окрилений надією, що новий король Англії Генріх VIII стане покровителем гуманістів, а Англія — центром

гуманізму. Прізвище Мора асоціювалося в Еразма з грецьким словом "моріа" — глупота, яке становило повний контраст до глибокої мудрості, ерудиції й культури англійського друга. Таке випадкове зіставлення осяяло подорожанина Думкою обрати собі за героя твору Глупоту. Такий задум, надзвичайно оригінальний і дотепний, відкривав перед автором необмежені можливості вільно, нібито від імені Глупоти, поглянути на сучасну дійсність і зачепити низку животрепетних питань з точки зору властивої всім часам глупоти, піддати нищівній критиці вади й пороки тогочасного суспільного ладу. Твір був написаний у серпні 1509 р. в Англії в гостинному домі Т. Мора протягом кількох днів у припливі творчого натхнення і виданий у Парижі 1511 р.

Гостра дотепність, тонка іронія, проникливий критицизм, небуденний [5] хист помітити порочне й потворне — ось якості, що давали Еразмові право стати неперевершеним сатириком.

Сатиру на феодальний суспільний лад Еразм вирішив створити у формі пародійного панегірика, адже, як сам він зазначав у одному із своїх листів французькому гуманістові Г. Буддею, "твори, написані жартівливим стилем, не такі нудні і приносять читачеві більшу користь, аніж сповнені бундючної серйозності".

Для написання блазенського панегірика на честь Глупоти він мав, як сам визначає в передмові до твору, прототипи в античній літературі, яка знала пародії на героїчний епос, трактування поважних тем у зниженому тоні і, навпаки, нікчемних у серйозно-піднесеному. Так, в античні часи здобули популярність парадоксальні панегірики ("Похвала Бусиріду" — міфічному цареві-лиходію, "Похвала Смерті", "Похвала Миші", "Похвала Лисині" тощо). Особливо близьким був авторові "Похвали Глупоті" Лукіан, талановитий грецький сатирик II ст. н. е., улюблений письменник літераторів, учених і художників епохи Відродження. Він нещадно картав з позицій здорового глузду релігійний фанатизм, забобони, віру в чудеса, лжефілософію, пророків-шарлатанів тощо.

Та й у сучасній йому літературі Еразм міг знайти чимало матеріалу, в якому викривалися суспільні вади. Це в першу чергу "Корабель дурнів" — віршована сатира німецького письменника-гуманіста С. Бран-та, видана в 1494 р., в якій висміяно різноманітні прояви людської глупоти. Серед "дурнів" — учені педанти, лікарі-дури-світи, обманливі астрологи, п'яниці й ненажери, хвальки і грубіяни, перелюбники і картярі, модники і модниці — одне слово, різноманітна компанія негативних персонажів, які зібралися в подорож у країну Глупоти — Наррагонію. Брантова сатира щільно примикає до традиції німецької фольклорної сатирично-гумористичної літератури про дурнів (Narrenliteratur). Гідно продовжує її лінію Еразмова "Похвала Глупоті".

Оце поєднання античної традиції у формі пародійного панегірика з "літературою для дурнів" виявилось надзвичайно вдалим. Було тут новаторством те, що панегірик на честь Глупоти виголошується не від автора чи іншої, сторонньої, особи, а вкладений в уста самої Глупоти, від імені якої ведеться оповідь. Глупоти, яка в самохвальбі називає себе найбільшою добродійкою роду людського. Завдяки такому прийомові "Похвала

Глупоті" являє собою вельми оригінальний і дотепний автопанегірик. Гротескний характер твору посилюється тим, що Глупота виступає доречно, висловлює мудрі і влучні спостереження про суспільні болячки того часу.

"Похвалу Глупоті" Еразм присвятив найкращому своєму другу Т.Мору. В передмові автор з'ясовує свій намір — написати похвальне слово на честь Глупоти. Він розуміє, задум його може декому видатись несерйозним, але перед ним стоїть поважне завдання — висміяти все потворне й кумедне в людському житті для того, щоб розумний читач виніс із цього користь для себе.

Композиція "перелицьованого" панегірика, не зважаючи на деякі відхилення від основної теми, властиві невимушеній бесіді Глупоти, досить чітка. В широкому вступі Глупота в тозі вченого, з блазенським ковпаком на голові, знайомить слухачів із своєю особою, родоводом і оточенням. Її батьком є Плутос, всемогутній бог багатства і наживи, якому підвладні як безсмертні боги, так і смертні люди, без втручання якого ніщо на світі не діється, матір'ю є безтурботна німфа Неотета-юність. Випестили Глупоту дві чарівні німфи: Мете-п'янкість і Апендія-невихованість. Її невідступними супутницями й подругами були: Самозакоханість, Улесливість, Забутливість, Лінь, Насолода, Безрозсудність Обжерливість, надійними чоловічими помічниками — Гультай і Непробудний Сон. При допомозі такого товариства вона тримає під своєю владою весь рід людський.

За вступом іде перша — загальна — частина твору, присвячена доказам універсальної сили Глупоти, яка начебто лежить в основі природи і життя людей. Вихваляючи себе, Глупота намагається довести свою незаперечну перевагу перед Мудрістю, широко розводиться про незліченні добродійства, якими вона осипає людей, хоч вони і не вміють як слід оцінити її заслуг. Запевняє, що без приправи Глупоти життя було б нестерпне, нецікаве, вона — основа радощів, всілякого процвітання і щастя.

Усе це базікання Глупоти про благодійства, які вона нібито приносить людству, є, по суті, увертюрою до другої частини, де вміщена нищівна критика всього укладу середньовічного життя. Тільки тепер твір стає справжньою сатирою. В першу чергу Еразм різко засуджує загальну рису середньовічного суспільства — облудну побожність, яка виявляється в надмірному культі ікон і в бубонінні молитв, таврує зловживання у відпущенні гріхів. Далі йде конкретний опис різних видів і форм Глупоти в середньовічному суспільстві від нижчих його верств до вищих кіл. Перед читачем дефілюють довгою колоною послідовники й прихильники Глупоти — представники різних станів і професій: купці, які наживають багатство обманом, граматики, які втовкмачують у голови дітвори всілякі нісенітниці, марнолюбні поети, обмежені ритори, письменники-плагіатори, правознавці-крутії, які займаються словоблуддям, балакучі діалектики, довгобороді філософи, які видають себе за всезнайків, астрологи-шарлатани.

Але найвищої сили викриття й сатиричного таврування досягає письменник у зображенні богословського стану. Навіть Глупота вагається, чи зачіпати це смердюче

болото, чи ні, але після вдаваного вагання атака на теологів розгортається з неймовірною ущипливістю. Наводиться перелік абсурдних тем-головоломок, які розгадували тогочасні теологи-схоластики в безплідних дискусіях, до яких вони вдавалися.

З іронічною зневагою й відвертим знущанням охарактеризовані ченці. Вони в Еразма невігласи, нехлюї, грубі, безсоромні, розпусні, побожні лише про око людське, — предмет загального презирства. Не обійшлося й без насмішок над безглуздими проповідями церковників.

Висміювання богословського стану сатирик перериває для того, щоб ущипливо поглузувати з панівного класу феодального суспільства — дворян і світської влади. Так, монархи, замість того щоб дбати про загальне добро, думають лише про особисті вигоди і втіхи. Дармоїдами і підлабузниками змальовані придворні сановники. І ні в королів, ні в придворних сановників немає й на гріш здорового глузду.

Тепер приходить черга на сатиричний обстріл вищого ешелону духовенства — єпископів і кардиналів. Їхні нрави нічим не відрізняються від правів світських високопоставлених осіб. Вище духовенство далеке від скромності й убогства апостолів. Гнівno засуджуються "їни, які ведуть римські первосвященники нібито з ворогами церкви. За одної4^4 СВ0IX ієрархів нижче Духовенство нещадно визискує своїх

У заключній частині тексту Глупота хоче довести парадоксальну тезу: мовляв, ідеальне щастя — це найвища форма безумства.

Гідне уваги те, що об'єктом сатиричних стріл Еразма не стали ні селяни, ні ремісники, очевидно, тому, що ці соціальні верстви Еразм вважав найздоровішими в тогочасному суспільстві, на їхньому боці була його симпатія.

Сміх "Похвали Глупоті" багатий своїми інтонаціями: він подекуди добродушний, деколи іронічний, але переважно гостросатиричний, дошкульно-вбивчий.

"Похвала Глупоті" відразу здобула велику популярність, хоч і розрахована була на обмежене коло читачів — лише на тих, хто знав латину. Красномовним свідченням цього є численні перевидання, які з'явилися у різних містах Європи: Страсбурзі, Лувені, Базелі, Венеції. Протягом шести перших років цей панегірик-пародія видавався 12 разів, причому його тиражі, як на той час, були досить значні і швидко розходилися (базельське видання налічувало 1800 примірників). Секрет гучного успіху полягав, зрозуміло, в оригінальному сюжеті, викривальному змісті, злободенності та іскрометному гуморі. Сприяли успіхові й ілюстрації у формі гравюр на дереві, виконані відомим художником Гансом Гольбейном Молодшим (він же й автор портрета Еразма). Незабаром, ще за життя письменника, з'явилися перші переклади "Похвали Глупоті" західноєвропейськими мовами: французькою, англійською та німецькою.

Переважна більшість творів Еразма відслужила свою службу, втративши свою актуальність, спочила в книгосховищах бібліотек, а "Похвала Глупоті", хоч від її виходу у світ минуло майже п'ять століть, не поблякла і далі чарує читача.

Другим сатиричним твором, в якому сатиричний хист нідерландського гуманіста розкрився на повну силу, стали "Домашні бесіди" (*Colloquia familiaria*). У первісному

варіанті (видання 1518 р.) був це збірник найнеобхідніших висловів і синонімічних зворотів латини на різноманітні розмовні теми, неначе розмовник для всіляких розмовних ситуацій, задуманий як посібник для шкільної молоді. З часом він змінив свій вигляд і призначення, так що перетворився в художній твір у формі діалогу. Таку форму підказало Еразмові читання й перекладання латинською мовою діалогів Лукіана, талановитого давньогрецького сатирика II ст. н. є. "Домашні бесіди" — це збірник 57 сатиричних діалогів з реалістичними картинами й достеменними деталями побуту тогочасної Європи, з галереєю достовірно змальованих персонажів — представників різного віку, різного соціального стану. Тут розмовляють між собою, сперечаються, переповідають один одному смішні анекдоти й поважні історії, діляться своїми переживаннями, висловлюють свої погляди на життя ченці всіляких католицьких орденів, абати, священики, вчені богослови, високородні вельможі, вчителі, школярі, трактирники, джури, вчена дама, проститутка, безпутний ландскнехт, алхімік-шарлатан, м'ясник, торговець кіньми та інші. В "Домашніх бесідах" Еразм Роттердамський показав себе метким і тонким спостережником навколишнього життя, він зумів пластично намалювати побутові сценки, достеменно відтворити спосіб мислення і мову різних верств населення. З уваги на це його твір має неабияке історико-пізнавальне значення.

В основу деяких оповідок, вставлених у рамки діалогу, лягли особисті переживання Еразма, почуте й побачене ним. До таких належать, наприклад, опис морської бурі (в діалозі "Корабельна аварія"), паломництво до славнозвісного своїми чудесами Волсінгема в Англії (діалог "Паломництво"), розповідь про тогочасні заїзди у Франції й Німеччині, в яких побував Еразм ("Заїзди") та інші. Не одним сюжетом він зобов'язаний своїм друзям, що розповідали йому різні пригоди й анекдоти, а він фіксував їх і переплавляв у літературну форму. Це, приміром, забавна оповідка про душу покійника, яка, не маючи спокою після смерті, з'являлася в надрічкових хащах і лякала простодушних селян і їхнього пароха ("Заклинання чорта, або Привид"), анекдот про шахраюватого торговця кіньми ("Обманутий обманщик") та інші.

Продовжуючи сатирично-викривальну лінію "Похвали Глупоті", Еразм іронізує над кліром з його звичаями, ченцями-трутнями, їдко глузує з бездумного поклоніння святим мощам і іконам, з ритуалів і атрибутів зовнішньої релігійності, висловлює сумніви в деякі чудеса святих, кепкує з індульгенцій, тобто відпущення гріхів за гроші, і папських булл, викриває фальш безчесних церковних проповідників. Не до шмиги, звісно, були ченцям рельєфно виписані портрети братчиків, що як шакали чекали смерті багатія і домагались якнайбільшої частки для себе в його заповіті (діалог "Похорони"). Змістом деяких діалогів послужили розданий сатирика над людським життям-буттям; суспільними явищами того часу, морально-етичними, педагогічними проблемами, які цікавили його сучасників, сімейними відносинами тощо. Як і в інших творе", в "Домашніх бесідах" він осуджує війну, феодалні міжусобиці, загарбницькі походи, які несли непоправне лихо народам (діалог "Сповідь солдата", "Похорони", "Харон"). Війни, на його думку, ведуться для заспокоєння честолюбних амбіцій

монархів, а кров ллється простих людей, які гинуть на полях битв або вертаються додому каліками. На війнах наживаються воєначальники (як Георгій Балеарський в діалозі "Похорони"), що збагачуються різного роду нечесними махінаціями — привласненням платні солдатів, накладанням данини на мирних громадян, зокрема купців. Не таврує війни навіть духівництво, яке під час тлумачення Євангелій доводить, що "війна справедлива, свята, благочестива" і "більше користі воно має від умираючих, ніж від живих. Тут і заповіти, і похоронні обряди, і булли та багато інших доходів" (діалог "Харон"). На війні все дозволено — "підпалювати доми, грабувати храми, гвалтувати черниць, обдирати бідарів, убивати невинних" ("Сповідь солдата"). Сміливо відстоював Еразм право жінок на освіту ("Абат і вчена дама"), палко виступав за злагоду в сімейному житті ("Ганьбителька шлюбу..."), осуджував проституцію, вважаючи одруження найкращою формою взаємовідносин між чоловіками й жінками ("Юнак і розпусниця"), виступав проти нерівних шлюбів, коли молоду дівчину видають заміж за старого, морально деградованого, але багатого сифілітика ("Нерівний шлюб"). У цьому відношенні Еразм стояв вище від своєї епохи, випереджаючи її погляди на декілька століть. Ганьбив тих із низів, що правдами й неправдами намагались наслідувати у всьому знать і пролізти в її ряди ("Рицар без коня, або Самозвана знатність"). З огляду на це він немов випереджає сюжет комедії Мольєра "Міщанин у дворянстві", написаної на двісті років пізніше, коли прагнення уподібнитися за зовнішніми ознаками життя вищим верствам суспільства стало охоплювати городян. Пластично змальовано образ багатого скупердяги (діалог "Скнарий достаток"). Приваблюють зарисовки з життя школярів ("Клопоти школярів", "настанови вихователя") та інші.

Сатиричне перо Еразма стало влучною зброєю в непримиренній його борні з пережитками, відсталістю і всілякою негіддю, породженою феодальним ладом.

"Ювеналів бич" брали також до рук та в унісон з творцем "Похвали Глупоті" батожили середньовічні порядки визначні німецькі гуманісти Й.Рейхлін, В. Піркхеймер і У. Гуттен.

Еразм із задоволенням спостерігав, як здає свої позиції схоластика, як створюється нова світська культура, осяяна ідеями гуманізму, як людська особистість набуває дедалі більшої ваги, визволяючись від гнітючого тягара церковно-феодального світогляду. Він уже думав, що його старання не пропали марно. Певний час йому здавалось, що Європа стоїть уже на порозі золотого віку й наближається перемога ідеалів гуманізму, торжество нової доби. Проте розгорнулись події, у вирі яких він з боєм побачив крах своїх надій на краще завтра.

Критичне і раціоналістичне тлумачення Еразмом пам'яток раннього християнства, заклик до докорінної зміни звичаїв духовенства і перегляду церковної догматики, критика ченців та схоластичної філософії, засудження формалізму обрядів тощо зробило свій вплив. Еразм став (за висловом французького філософа-скептика П. Бейля) "Іоаном Предтечею" Реформації, прапороносцем тих, хто прагнув до реформи католицької церкви.

Коли в жовтні 1517 р. М. Лютер виступив із своїми тезами і згодом християнський світ на Заході Європи розколовся на два непримиренні табори, папісти й лютеранці намагались заручитись підтримкою Еразма, скористатися з його авторитету для своєї перемоги. Проте великий гуманіст, принципово антифанатичний, не хотів служити ні тій, ні другій стороні. Його спроби примирити противників виявились безуспішними. Переконавшись у ворожому ставленні протестантів до гуманістичного руху, Еразм вступив у пряму полеміку з Лютером: у своєму трактаті "Про свободу волі" (1524 р.) відстоював свободу людської волі, моральну відповідальність людини за її вчинки, різко засуджував песимістично-мізантропічні концепції протестантизму, його зневіру в людському розумі і світських знаннях. З тривогою спостерігав Еразм, як з розвитком Реформації в Німеччині лютеранство перетворилось у переслідувача вільної наукової думки. "Там, де перемагають лютеранці, занепадають науки", — заволав Еразм. У результаті Лютер кидає в його адресу прокляття, але й католицька церква забороняє його твори, зокрема занесені були до списку заборонених книг "Похвала Глупоті" і "Домашні бесіди".

Еразм Роттердамський був складною особистістю. Він — кабінетний учений — покладав всі надії на просвітницьку силу розуму, мріяв про повернення до якоїсь "євангельської чистоти" початкового християнства, яка разом з гуманістичною культурою повинна була, на його думку, ідейно й морально оновити європейське суспільство. Коли в Німеччині спалахнула люта соціальна і релігійна боротьба, він зайняв позицію пасивного спостерігача. Але, незважаючи на обмеженість свого світогляду, Еразм як борець проти марновірства, обскурантизму, всілякого фанатизму, доктринерства, як пропагандист миру і приязні між народами відіграв позитивну роль у культурі Європи.

Важко переоцінити Еразмів вплив на сучасників: інколи його порівнюють із впливом Вольтера у XVIII ст. Він був душею раннього гуманізму; однодумців Еразма називали еразмістами. Він багато зробив для поширення античної культури і класичних мов на півночі Європи, перебував у тісному контакті з європейськими гуманістами Й. Рейхліном, Т. Мором, Х. Вівесом, Г. Бюdde та іншими. Значним був авторитет автора "Похвали Глупоті" серед гуманістів слов'янських країн. До наших днів дійшло його листування з польськими поетами-неолатиністами А. Кржицьким і Я. Дантишеком, чеськими — Б. Лобковіцем, С. Геленієм, С. Турзо і Я. Шлехтою, південнослов'янськими (сербськими і хорватськими) — Я. Банічевичем, Т. Андроніком і Я. Паннонієм (Я.Чесмінним). Підтримував зв'язки Еразм з угорським поетом М. Олахом. [10]

В одному із своїх латинських віршів А. Кржицький твердить, що слава гуманіста розійшлася широко на сході Європи:

Де є той край, що про тебе б не чув, велемудрий Еразме?

Де є той день, що в людей пам'ять про тебе зітре?

Навіть суворий сармат твої книги численні гортає,

Навіть нескорений скіф тягнеться нині до них.

Вченим був і Назон, та з латинської мови дзвінкої
Гети, при ньому ж таки, посміх робили собі.
Нині — Еразм на устах; він із рук до рук переходить
Там, де шумить Танаїс, там, де північна зоря.
(Переклад А. Содомори)

Вплив творчості Еразма Роттердамського, зокрема її сатиричної галузі — "Похвали Глупоті" і "Домашніх бесід" — на наступні століття був значний. Його сліди спостерігаються в європейській літературі і суспільній думці аж до XIX ст. За даними дослідників, помітний цей вплив у творах Ф. Рабле, М. Монтеня, К. Маро, Маргарити Наваррської, М. Сервантеса, Б. Паскаля, В. Скотта, Е. Ростана, Л. Стерна та інших.

Праці нідерландського гуманіста були відомі вченим Києво-Могилянської академії, вони були в бібліотеці цього навчального закладу, педагогічні принципи Еразма використовувались при організації навчання. Вихованець Академії засновник греко-латинської школи в Москві Єпіфаній Славинецький переклав педагогічний трактат Роттердамця "Про пристойність дитячої поведінки" і видав у 60-і роки XVIII ст. під заголовком "Гражданство обычаев детских" — вольное переложение "Книжицы о приличии детских нравов". Твори Еразма Роттердамського перекладено багатьма мовами світу. Українською мовою була освоєна "Похвала Глупоті" в перекладі В. Литвинова ("Дніпро", 1981). "Домашні бесіди" довго не знаходили свого перекладача. Пропонована добірка, що включає кращі, цікавіші для сучасного читача діалоги (усього їх 21 діалог), є першим виданням Еразмового твору українською мовою.

Використана література:

1. Ауганбаев М.А. Эразм и И. Агрикола // Чиколини Л. С. Эразм Роттердамский и его время. — М.:Наука, 1989.
2. Еразм Роттердамський. Похвала глупоті. Домашні бесіди. К.: Основи, 1993. 320 с. — С.: 3-11.
3. Література Відродження / За ред. Ковалевського Р.В. — К., 1999.
4. Літературна енциклопедія. — К., 1994.